

L'evolució rebobinada: roda el món i torna on?

The Ancestor's Tale, de Richard Dawkins (2005)

Els llibres de Richard Dawkins solen ser de dues menes: evangèlics o apologètics. A cada llibre evangèlic Dawkins fa arribar als lectors no especialistes la bona nova d'una metàfora brillant i duradora, una idea enganyosament simple. El gen egoista és la més reeixida i, d'una manera o una altra, popular: una cerca de "meme" a Google dona 12 milions de resultats. Als llibres apologètics, com "Unweaving the Rainbow" o "A Devil's Chaplain", Dawkins defensa el plaer de la racionalitat i la solidesa de la teoria evolutiva amb el poder de persuasió de la seva prosa exacta.

"The Ancestor's Tale" cau de ple en el segon grup. Aquest llibre monumental - unes set-centes pàgines - és una celebració de la vida en totes les seves formes. L'estructura narrativa es basa en "Els contes de Canterbury", el clàssic medieval anglès en què uns pelegrins s'expliquen històries mentre fan via vers Canterbury. En aquest cas Dawkins acompanya els lectors al llarg d'un pelegrinatge als orígens de la vida.

Estem acostumats a pensar en l'evolució com a progrés vers algun cim: normalment, nosaltres. Per evitar aquest biaix Dawkins proposa un camí en direcció contrària. Els humans comencem el pelegrinatge sols i, en quaranta punts de trobada escampats entre uns pocs milers i molts milions d'anys, se'ns van unint altres pelegrins amb els quals compartim un ancestre i que han seguit camins evolutius divergents del nostre des de la bifurcació on ara ens retrobem.

Dawkins encunya el neologisme "concestre" per referir-se al darrer ancestre comú a dues espècies o grups d'espècies. Pot ser una obvietat, però encara ningú no havia donat nom a aquesta entitat. A cada punt de trobada Dawkins especula sobre les característiques del concestre corresponent, basant-se en els trets comuns moleculars o fòssils dels seus descendents immediats.

Membres de cada nou grup de pelegrins expliquen històries que, a partir d'alguna peculiaritat del narrador, il·lustren temes generals com la datació per radioisòtops, la selecció sexual o la convergència evolutiva. Algunes d'aquestes històries estan escrites en col·laboració amb el seu assistent Yan Wong. Amb un parell d'excepcions ben justificades, tots els pelegrins nouvinguts són contemporanis nostres. Comencem trobant els més propers: ximpanzès, simis, altres mamífers, i de mica en mica ens retrobem amb cosins arribats des de branques més llunyanes: rèptils, peixos i tota mena d'éssers progressivament més menuts fins arribar als eubacteris. Quan ja hi som tots, fem la resta del camí fins arribar a "Canterbury": el lloc on trobem el primer organisme viu, del qual tota la resta som descendents. Dawkins discuteix diverses teories sobre com era aquest "primer replicador" (o, potser, "replicant"?).

El viatge acaba amb el retorn al punt de partida o, més exactament, amb una discussió sobre si això és possible: podem refer l'evolució? Si reprenguéssim el camí de tornada mil milions d'anys enrere, trobaríem avui els mateixos animals, nosaltres inclosos? Dawkins desenvolupa una qüestió plantejada per Stuart Kaufmann: quins trets són més "evolucionables"? Cal pensar que els trets que

han evolucionat unes quantes vegades independentment són més probables que altres trets que han evolucionat només un cop. La conclusió és que gairebé totes les solucions evolutives que veiem avui han evolucionat prou vegades com per pensar que, si tornessim a començar, animals semblants als que veiem avui ocuparien els nínxols disponibles. Aquest darrer capítol posa un cert ordre en la diversitat que hem vist durant els capítols anteriors.

El llibre té dos defectes. Tots dos tenen a veure amb l'estatus de Dawkins, que es pot permetre coses que els editors no li deixarien passar a un autor menys prestigiós. Un és la llargada d'alguns capítols. A estones la narració s'escampa, la informació s'acumula i el lector queda amb la impressió que realment no li calia saber tant sobre els cnidaris. Un llibre amb cent pàgines menys s'agraïria, tot i que l'entusiasme amb què Dawkins escriu li dificultaria la tasca de retallar. L'altre defecte és el munt de referències a polítics actuals, especialment de l'administració Bush, però també a Tony Blair i altres. Tenint en compte que Dawkins té prou tribunes on expressar opinions polítiques, no li calia ficar-les amb calçador aquí. A part de l'efecte distractor, les referències ancoren el llibre en una època i el faran semblar "vell" als lectors futurs. És més comprensible que Dawkins fiqui tan sovint com pot el dit a l'ull dels creacionistes. Les ressenyes de "The Ancestor's Tale" que es poden llegir a www.amazon.com deixen clar que els creacionistes responen: no passa gaire sovint que tants lectors es prenguin la molèstia d'escriure una ressenya per donar només una estrella al llibre. La lectura d'aquestes ressenyes és un recordatori útil de les limitacions de la raó humana. Llàstima que l'agressivitat de Dawkins no li farà guanyar adeptes entre els adversaris (que és on cal guanyar-los: la resta de lectors ja estem convençuts).

Els lectors habituals de Dawkins trobaran interessant el tractament que fa del seu difunt arxi-rival Stephen Jay Gould. Des de les primeres pàgines hi ha referències positives al seu treball, i només cap al final una nota a peu de pàgina ens recorda que a Dawkins li impressiona poc la teoria de l'equilibri puntuat, central en el treball de Gould. Kim Sterenly va fer un balanç brillant de la polèmica entre ambdues patums a "Dawkins vs. Gould" (Icon Books, 2001).

Els temes fonamentals dels altres llibres de Dawkins apareixen en aquest, a un nivell de lectura evident o implícit. De manera constant, el punt de vista gènic de l'evolució amara la narració. El resultat és un escrit molt ben teixit, on les incerteses i els debats són descrits honradament, però que satisfà qualsevol lector sense prejudicis. Els zòlegs professionals potser hi trobaran mancances, com és inevitable en un llibre que cobreix tant de camp, però els lectors casuals tenen material suficient per aprendre i reflexionar.

Els nostres són temps contradictoris: no tenim temps per llegir, però comprem best-sellers ben gruixuts, fins i tot en format trilogia. "The Ancestor's Tale" demana una inversió que, d'entrada, intimida, però de seguida la prosa urgent de Dawkins ens atrapa. El seu entusiasme dóna empena i el llibre es llegeix com si res. L'esforç s'ho val.

Jesús Purroy, Novembre 2005